

ЧИННИКИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СТУПІНЬ ВПЛИВУ

FACTORS OF INVESTMENT-INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION: CLASSIFICATION AND DEGREE OF IMPACT

У статті розглянуто чинники, які впливають на процес інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва в сучасних умовах. Відповідно до цього, проведено їх групування, класифікація та визначено ступінь впливу на процес інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва в умовах інституційних трансформацій. На основі проведеного дослідження встановлено, що чинники, які впливають на інвестиційно-інноваційний розвиток аграрного виробництва, поділяються, в першу чергу, за можливістю впливу на них із боку суспільства на об'єктивні і суб'єктивні. Деякі чинники сприяють інвестиційній активності, їх можна характеризувати як позитивні, інші стримують розвиток інвестиційного процесу та є негативними у цьому відношенні. Зроблено висновок, що на розвиток діяльності в аграрному секторі впливає комплекс різноманітних чинників мікро- та макросередовища, а їх оптимальне поєднання дає змогу ефективно працювати сільськогосподарським підприємствам й окремим галузям.

Ключові слова: чинники, класифікація, інвестиційно-інноваційний розвиток, аграрне виробництво, регулювання.

онного розвитку аграрного виробництва в сучасних умовах. В соответствии с этим, проведено их группирование, классификация и определена степень влияния на процесс инвестиционно-инновационного развития аграрного производства в условиях институциональных трансформаций. На основе проведенного исследования установлено, что факторы, влияющие на инвестиционно-инновационное развитие аграрного производства, делятся, в первую очередь, по возможности воздействия на них со стороны общества на объективные и субъективные. Некоторые факторы способствуют инвестиционной активности, и их можно характеризовать как положительные, другие сдерживают развитие инвестиционного процесса и являются отрицательными в этом отношении. Сделан вывод, что на развитие деятельности в аграрном секторе влияет комплекс различных факторов микро- и макросреды, а их оптимальное сочетание дает возможность эффективно работать сельскохозяйственным предприятиям и отдельным отраслям.

Ключевые слова: факторы, классификация, инвестиционно-инновационное развитие, аграрное производство, регулирование.

УДК 65.011.47:658.27:631.11

Голбан Т.Т.

здобувач кафедри фінансів і кредиту
Полтавська державна аграрна академія

Golban Tymofii

Poltava State Agrarian Academy

В статье рассмотрены факторы, влияющие на процесс инвестиционно-инноваци-

The article considers the factors that influence the process of investment and innovation development of agricultural production in modern conditions. Accordingly, their grouping, classification and the degree of influence on the process of investment-innovative development of agricultural production in terms of institutional transformations were conducted. It is established that the factors influencing the investment-innovative development of agricultural production are divided, first of all, with the possibility of influencing them on the part of the society on objective and subjective. Objective factors are the supply of raw materials, the climate. Objective factors that hamper the investment and innovation development inherent in agriculture: a pronounced seasonality of production; long production cycle; slow investment cycle; high capital intensity of products; climate, demographic factors and others. Subjective factors, in turn, are related to management activities. Some factors contribute to investment activity and can be characterized as positive, others impede the development of the investment process and are negative in this regard. External factors are virtually uncontrolled and unmanaged from the point of view of enterprises (industries) that need to adapt and adapt to them. Internal factors are the set of elements inherent in the economic system that determine the processes of its life. Internal factors may include the potential that enables the economic system to function, survive and evolve over a period of time. However, internal factors can also be a source of problems if they do not ensure the optimal functioning of the system. The paper concludes that the development of activities in the agrarian sector is influenced by a complex of various factors of micro and macro environment, and their optimal combination provides an opportunity to work effectively for agricultural enterprises and individual industries. Accordingly, it is necessary to strengthen state foreign trade regulation, to improve land relations, to solve problems of social development of villages and rural territories.

Key words: factors, classification, investment-innovative development, agrarian production, regulation.

Постановка проблеми. Економічні перетворення та бажання України до повноцінного інтегрування у європейський простір і світову ринкову економіку передбачають зростання інвестиційно-інноваційної активності в усіх сферах національного господарства, включаючи аграрний сектор, його підприємства й галузі виробництва, від ефективного розвитку яких залежить продовольча та економічна безпека країни.

Нині для аграрного сектору як економічної системи, яка має свою специфіку, що проявляється в безпосередній залежності від природно-кліматичних умов, сезонності виробництва та особливих характеристиках технологічного процесу, особливої актуальності набувають питання пошуку

джерел залучення інвестицій, використання інвестиційних ресурсів саме для пожвавлення інноваційної активності, що сприятиме відновленню розширеного відтворювального процесу. Вирішення вищезазначених проблем можливе за умови необхідної відповідності інвестицій інноваціям, тісної взаємодії інвестиційних та інноваційних процесів в аграрному секторі економіки. Такий підхід вимагає розгляду інвестицій та інновацій як єдиної системи, від успішного розвитку і функціонування якої залежать рівень економічного зростання та стабілізація розвитку сільського господарства й аграрного сектору економіки нашої держави у цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні та практичні аспекти

інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва досліджено і висвітлено у роботах багатьох вітчизняних учених. Найбільш вагомий внесок у розгляд цього питання, на нашу думку, зробили: І. Вініченко [1], В. Геєць [2], О. Дацій [3], О. Єрмаков [4], С. Ілляшенко [5], І. Ксьонжик [7], Ю. Лупенко [6], М. Малік [6], Л. Мармуль [7], В. Плаксієнко [9], П. Саблук [8], Ю. Хвесик [10], О. Шпикуляк [6] та ін. Разом із тим дослідження проблем класифікації та визначення впливу чинників на процес інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва в умовах інституційних трансформацій висвітлено, на нашу думку, не повною мірою.

Постановка завдання. На інвестиційно-інноваційний розвиток в аграрному секторі впливає безліч чинників, які різноспрямовано впливають на інвестиційний та інноваційний процеси. Деякі чинники сприяють інвестиційній активності, і їх можна характеризувати як позитивні, інші стримують розвиток інвестиційного процесу та є негативними у цьому відношенні. З огляду на різноманіття і неоднорідність цих чинників, високий ступінь їх невизначеності, вивчення цих чинників є непростою науково-практичною проблемою. У зв'язку із цим в економічній науці всі чинники, що впливають на соціально-економічні системи, прийнято певним чином об'єднувати в однорідні групи (тобто класифікувати): зовнішні чинники; внутрішні чинники і т. д.

Відповідно до цього, метою нашої роботи є розгляд чинників, які впливають на процес інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва в сучасних умовах. На основі цього необхідно провести їх групування, класифікацію та визначити ступінь впливу на процес інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як встановлено нами, проблема інвестицій в аграрний сектор не обмежується питаннями залучення капіталу з інших галузей аграрного сектору. Це проблема і міжгалузевого та внутрішньогалузевого перетікання капіталу всередині галузей аграрного сектору, кожна з яких застосовує властиві тільки їй специфічні виробничі процеси. Одним із важливих аспектів, що мають істотний вплив на напрям використання інвестицій, є біологічний характер сільськогосподарського виробництва, тому важливою умовою визначення напрямку інвестицій повинно стати врахування особливостей сільськогосподарського виробництва. Це формує специфіку механізму ціноутворення, у тому числі й на інвестиційні ресурси, який повинен враховувати інвестиційні ризики. Відповідно до цього, аграрний сектор є малопривабливим для інвесторів без застосування державних інструментів регулювання інвестиційних процесів.

На нашу думку, чинники, які впливають на інвестиційно-інноваційний розвиток аграрного виробництва, поділяються, в першу чергу, за можливістю впливу на них із боку суспільства на об'єктивні і суб'єктивні (рис. 1).

Об'єктивні чинники – це забезпеченість сировинними ресурсами, кліматичні умови. Об'єктивні чинники, які стримують інвестиційно-інноваційний розвиток, притаманні сільському господарству: яскраво виражена сезонність виробництва; довгий виробничий цикл; повільний кругообіг інвестицій; висока капіталомісткість продукції; природно-кліматичні, демографічні чинники та ін. Суб'єктивні чинники, своєю чергою, пов'язані з управлінською діяльністю.

Зовнішні чинники є практично неконтрольованими і некерованими з позиції підприємств (галузей), які повинні адаптуватися і пристосовуватися до них. Серед зовнішніх чинників, що впливають на інвестиційно-інноваційний розвиток, слід виділити:

- економічні (інфляція, нестабільність національної валюти, ставки по кредитах, податкове навантаження, облікова ставка НБУ і т. д.);

- політичні та правові (державне регулювання економіки, пільги, інвестиційна політика, антимонопольна політика, митна політика і т. д.);

- ринкові (інтенсивність конкуренції, ціни на товари, платоспроможний попит, динаміка попиту та пропозиції);

- технологічні (нові технології, що впливають на собівартість продукції, розвиток технологій, які можуть вплинути на попит на продукцію, і т. д.);

- соціальні (чисельність і темпи приросту населення, вікова структура населення, ринок праці та ін.);

- екологічні (скорочення запасів природних ресурсів, захист навколишнього середовища і т. д.).

У зовнішньому середовищі постійно протікають динамічні процеси. Частина цих процесів відкриває нові можливості для розвитку системи, створює для неї сприятливі умови. Інша частина, навпаки, створює додаткові труднощі й обмеження. Під внутрішніми чинниками розуміється сукупність притаманних економічній системі елементів, які визначають процеси її життєдіяльності. Внутрішні чинники можуть містити в собі потенціал, який дає можливість економічній системі функціонувати, виживати та розвиватися в певному проміжку часу. Проте внутрішні чинники можуть також бути джерелом проблем, якщо вони не забезпечують оптимального функціонування системи. До основних внутрішніх чинників, що визначають інвестиційно-інноваційний розвиток в аграрному секторі, можна віднести:

- фінансово-економічний стан підприємств та галузі у цілому;

- рівень організації та управління на підприємствах;

Рис. 1. Чинники, що впливають на інвестиційно-інноваційний розвиток аграрного виробництва

- стан матеріально-технічної бази;
- систему виробничих відносин між господарюючими суб'єктами;
- кадрове забезпечення тощо.

До найбільш значущих зовнішніх чинників, які негативно впливають на інвестиційно-інноваційний розвиток аграрного виробництва протягом

усього постреформаційного періоду в економіці нашої держави, слід віднести:

1. Високий рівень інфляції, який не вдається подолати дотепер.
2. Посилення диспаритету цін на продукцію промисловості та продукцію аграрного сектора. У підприємств аграрної сфери із цієї причини

постійно знижувалися можливості для застосування самофінансування інвестицій, оскільки зростання цін на ресурси (машини й обладнання, будівельні матеріали, паливо, електроенергію, мінеральні добрива, запасні частини і т. д.) значно випереджає зростання цін на сільськогосподарську продукцію.

3. Висока вартість кредитних ресурсів. Незважаючи на позитивні тенденції в розвитку кредитно-фінансової та банківської систем, надання субсидування відсоткової ставки по кредитах для деяких підприємств із бюджету, ці сфери значно відстають від рівня, який визначається сучасним станом економіки. В умовах дефіциту оборотних коштів кредити використовуються на купівлю ПММ, насіння, виплату заробітної плати, тобто на поточні витрати, а не на відтворення матеріально-технічної бази.

4. За оцінками фахівців усіх рівнів і напрямів діяльності, вкрай недосконала податкова система, що негативно впливає на формування інвестиційного потенціалу та ефективність роботи всіх підприємств галузі. Податкова реформа наразі не призвела до позитивних результатів, незважаючи на те, що сільськогосподарські підприємства мають більш «м'який» податковий режим.

Нами визначено такі негативні явища серед політико-правових чинників:

1. Політична нестабільність.

2. Недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази.

3. Залежність ефективності функціонування економіки України від кризових явищ в окремих регіонах світу.

До позитивних зовнішніх чинників інвестиційно-інноваційної діяльності слід віднести такі:

1. Зниження облікової ставки НБУ, що створює кращі умови для переказу коштів кредитних організацій в інвестиційний сектор економіки.

2. Створення та активізація діяльності спеціалізованої ринкової інфраструктури. Це банки, біржі, інвестиційні фонди, консалтингові організації, страхові організації, рекламні агентства, мережі комунікацій та ін. За оцінкою зарубіжних фахівців, нові форми ринкової інфраструктури ще далекі від досконалості, але вже можна говорити, що початок покладено.

3. У результаті реалізації освітніх програм в Україні з'явилися фахівці, здатні працювати в нових умовах господарювання. Особливо це відноситься до підготовки кадрів для роботи в абсолютно нових для України сферах діяльності.

Серед несприятливих внутрішніх чинників інвестиційно-інноваційної діяльності в аграрному секторі можна відзначити такі:

1. Низька прибутковість чи навіть збитковість деяких галузей і підприємств, що не сприяє інвестиційній привабливості аграрного сектору.

2. Монополізм окремих підприємств і сфер, який негативно впливає на міжгалузеві взаємини, призводить до диспропорцій у розвитку галузей.

3. Нестійкість аграрного виробництва, зумовлена дією природного чинника.

4. Негативна соціально-демографічна ситуація в сільській місцевості.

5. Занепад виробничо-ресурсного потенціалу більшості сільськогосподарських підприємств.

6. Використання застарілих технологій, фізично і морально застарілої техніки, що не дає успішно конкурувати на ринку продовольства, уповільнює інвестиційний процес.

Таким чином, на розвиток діяльності в аграрному секторі впливає комплекс різноманітних чинників мікро- та макросередовища, їх оптимальне поєднання дає можливість ефективно працювати сільськогосподарським підприємствам і окремим галузям. Відповідно до цього, на нашу думку, необхідно посилити державне зовнішньоторгівельне регулювання, вдосконалювати земельні відносини, вирішувати проблеми соціального розвитку села та сільських територій.

Висновки з проведеного дослідження.

Виходячи з вищевикладеного, для розвитку й удосконалення інвестиційно-інноваційної діяльності в аграрному секторі необхідно: здійснити фінансове оздоровлення галузі, у тому числі за рахунок реструктуризації заборгованостей підприємств бюджетам усіх рівнів, державних позабюджетних фондів, постачальникам паливно-енергетичних та інших ресурсів; створити юридичні й економічні умови для концентрації землі і капіталу в руках ефективних виробників; відтворити з урахуванням ринкових умов систему страхування в аграрному секторі; виробити дієву систему кредитно-фінансового обслуговування аграрного сектору; розробити систему державного регулювання ринків основних видів сільськогосподарської продукції; сформулювати умови для технологічного переоснащення аграрного виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вініченко І.І. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 444 с.

2. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. Харків : Константа, 2006. 272 с.

3. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі України. *Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку*. 2011. № 1. С. 65–76.

4. Єрмаков О.Ю., Харченко Г.А. Агропродовольчий потенціал сільськогосподарських підприємств: формування та ефективність використання : монографія. Київ : Компрінт, 2014. 218 с.

5. Ілляшенко С.М. Інвестиційна політика держави як інструмент економічного розвитку країни. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 2(19). С. 207–210.

6. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2014. 516 с.

7. Мармуль Л.О., Ксьонжик І.В. Інвестування інноваційного розвитку харчових і переробних підприємств : монографія. Миколаїв, 2011. 153 с.

8. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери : наукова доповідь / за заг. ред. акад. НААН П.Т. Саблука. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2011. 342 с.

9. Плаксієнко В.Я. Формування інвестиційного клімату в підприємствах аграрного сектору України. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*, 2011. № 2. С. 202–206.

10. Хвесик Ю.М. Інвестиції в аграрний сектор: пріоритети та механізми нарощення. *Інвестиції: практика та досвід*, 2016. № 22. С. 5–8.

REFERENCES:

1. Vinichenko, I.I. (2010), Investytsijna diial'nist' sil's'kohospodars'kykh pidpriemstv [Investment activity of agricultural enterprises], Yuho-Vostok, Donetsk, Ukraine.

2. Heiets V.M., Semynozhenko V.P. Innovatsiini perspektvyv Ukrainy [Innovative prospects of Ukraine]. Kh.: Konstanta, 2006. 272 s. [in Ukrainian].

3. Datsiy O.I. (2011). Finansove zabezpechennya innovatsiy v ahropromyslovomu kompleksi Ukrayiny [Financial support innovation in agriculture Ukraine]. Problemy investytsiyno-innovatsiynoho rozvytku, No 1, pp. 65-76 [in Ukrainian].

4. Yermakov O. Yu. and Kharchenko H. A. (2014), Ahroprodovol'chyy potentsial sil's'kohospodars'kykh pidpriemstv: formuvannia ta efektyvnist' vykorystannia [Agri-food potential of agricultural enterprises: development and efficiency], Komprint, Kyiv, Ukraine.

5. Illiashenko, S. M. Investytsiina polityka derzhavy iak instrument ekonomichnoho rozvytku krainy [The investment policy of the state as an instrument of economic development]. Stalyi rozvytok ekonomiky, no. 2 (19) (2013): 207-210.

6. Lupenko Yu. O., Malik M. J., Shpykuliak O. H. and other (2014), Innovatsijne zabezpechennia rozvytku sil's'koho gospodarstva Ukrainy: problemy ta perspektvyv [Innovative software of development of agriculture Ukraine: Problems and Prospects], Institute of Agrarian Economy, Kyiv, Ukraine.

7. Marmul', L.O. and Ks'onzhik, I.V. (2011), Investuvannia innovatsiynoho rozvytku kharchovykh i pererobnykh pidpriemstv [Investment innovative development of food and processing enterprises], Mykolaiv, Ukraine.

8. Sabluk P.T. (2011). Orhanizatsiyno-ekonomichna modernizatsiya ahraranoi sfery [Organizational and economic modernization of the agricultural sector]. Kyiv: NNTs IAE, p. 342 [in Ukrainian].

9. Plaksiienko, V.Ya. (2011), Formuvannya investytsiynoho klimatu v pidpriemstvakh ahraranoho sektoru Ukrayiny [Formation of the investment climate in enterprises of the Ukrainian agrarian sector], Visnyk Poltav's'koi derzhavnoi ahraranoi akademii, vol. 2, pp. 202-206.

10. Khvesyk, Yu.M. (2016), Investytsiyi v ahrarnyy sektor: priorytety ta mekhanizmy naroshchennya [Investment in agrarian sector: priorities and increase mechanisms], Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 22, pp. 5-8.